כיתות ז'-ח' | תנ"ך | שיעור 4 מתוך 4 | 45 דק' | שמואל א פרק ג

חמ"ד · נכתב לבקשת מורה לכיתה ז'. בתכנית החמ"ד (בנוסח תשפ"ד) ספר שמואל א משויך לכיתה ח', והיחידה מתאימה גם לה. לימוד עם רש"י ורד"ק ודברי חז"ל, ודגש על אמונה ותפילה. גרסה נפרדת לממלכתי: יחידה 5.

דבר כי שמע עבדך: נבואת שמואל

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יתארו את ארבע הקריאות לשמואל ואת תפקידו של עלי
- התלמידים ילמדו את פירושי רש"י ורד"ק על "טרם ידע את ה'" ועל "ונר אלהים טרם יכבה"
- התלמידים יסבירו את תגובת עלי "ה' הוא" כקבלת הדין באמונה

📖 הסבר למורה

"ודבר ה' היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ" (ג, א). שמואל שוכב בהיכל ה', "ונר אלהים טרם יכבה" (ג, ג). ה' קורא לשמואל ארבע פעמים (ג, ד; ג, ו; ג, ח; ג, י). בשלוש הראשונות שמואל קם אל עלי: בפעם הראשונה "וירץ אל עלי" (ג, ה), ובשתיים הבאות "וילך אל עלי" (ג, ו), כי "ושמואל טרם ידע את ה'" (ג, ז). אחרי הקריאה השלישית עלי מבין ומלמד אותו לענות "דבר ה' כי שמע עבדך" (ג, ט), ובפעם הרביעית שמואל עונה "דבר כי שמע עבדך" (ג, י).

ה' מודיע: "אשר כל שמעו תצלינה שתי אזניו" (ג, יא), כלומר הדבר יהיה כה מזעזע שאוזני השומעים יצלצלו, ומוסיף שיקים על עלי את מה שדיבר אל ביתו (ג, יב-יד). בבוקר שמואל מספר לעלי הכול, "ולא כחד ממנו" (ג, יח), ועלי מקבל: "ה' הוא הטוב בעינו יעשה" (ג, יח).

רעיון האמונה בשיעור: הקשבה לדבר ה' ("דבר כי שמע עבדך"), ואמונה גם ברגע קשה: עלי מקבל את הדין ואומר שה' הוא האדון. הפרק מסתיים ב"וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה'" (ג, כ).

📚 מן הפרשנים

- **רש"י על ג, ז:** "עֲדַיִן לֹא הָיָה מַכִּיר עִנְיַן קוֹל נְבוּאָה"
  רש"י: שמואל לא זיהה את הקול כי עוד לא הכיר קול של נבואה. "טרם" פירושו "עדיין לא". למקור
- **רד"ק על ג, ג:** "עד שלא תשקע שמשו של עלי הזריח שמשו של שמואל"
  הרד"ק מסביר קודם שהכוונה לנרות המנורה (קודם עלות השחר), ומביא גם דרש: ה' מאיר מנהיג חדש עוד לפני שהקודם שוקע. למקור
- **רש"י על ג, י:** "וְלֹא הִזְכִּיר שֵׁם"
  רש"י: שמואל לא הזכיר את שם ה' כמו שעלי לימד אותו, כי חשש שמא זה קול אחר. למקור
- **רש"י על ג, יא:** "לְשׁוֹן צִלְצָלִים"
  רש"י: "תצלינה" מלשון צלצול, האוזניים יצלצלו מעוצמת הבשורה. למקור

- **רש"י על ג, יח:** "אָדוֹן הוּא, וְהַכֹּל שֶׁלּוֹ"
  רש"י על דברי עלי "ה' הוא": ה' הוא האדון, והכול שלו. למקור

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

1. פתיחה (5 דק'): שואלים: מה פירוש "להקשיב באמת"? מה ההבדל בין לשמוע להקשיב?
2. קריאה בתפקידים (10 דק'): קוראים את ג, א-י (מספר, שמואל, עלי). סופרים יחד את הקריאות: ד, ו, ח, י.
3. לימוד בחברותות (15 דק'): רש"י על "טרם ידע", רד"ק על "ונר אלהים טרם יכבה" (הפשט והדרש), ורש"י על "דבר כי שמע עבדך". ממלאים טבלה: פסוק - פירוש - מה למדתי.
4. דיון (10 דק'): קוראים את ג, טו-יח. מה הקושי של שמואל? מה מלמדת תגובת עלי "ה' הוא"?
5. סיכום (5 דק'): משימת כתיבה מדף העבודה.

❓ שאלות לדיון בשלוש רמות

הבנה

- כמה פעמים קרא ה' לשמואל? מה עשה שמואל בשלוש הפעמים הראשונות?
- מה לימד עלי את שמואל לענות?
- מה אמר עלי כששמע את הנבואה?

פרשנות

- לפי רש"י, למה שמואל לא הזכיר את שם ה' בתשובתו?
- הסבירו את שני הפירושים של הרד"ק ל"ונר אלהים טרם יכבה".
- מה פירוש "תצלינה שתי אזניו" לפי רש"י?

הערכה ועמדה

- עלי שמע בשורה קשה ואמר "ה' הוא, הטוב בעינו יעשה". מה אפשר ללמוד ממנו על אמונה ברגעים קשים?
- שמואל אמר אמת קשה לרבו. איך עושים זאת בדרך של כבוד?

🔍 כתוב / מפרשים

בכל שורה קוראים קודם את הטור הימני: מה כתוב בפסוק, מילה במילה. רק אחר כך עוברים לטור השמאלי: מה אפשר להסיק, ומי מציע את הפירוש. כך התלמידים לומדים להבחין בין הכתוב לבין הפרשנות.

📜 כתוב (מה הפסוק אומר במפורש)	🔍 מפרשים (מה אפשר להסיק, ומי אומר זאת)

(ג, ג) „וְנֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה“ נר המשכן עוד דולק.	**רד"ק:** פשוטו נרות המנורה, לפני עלות השחר. הוא מביא גם דרש: "עד שלא תשקע שמשו של עלי הזריח שמשו של שמואל".
(ג, ז) „וּשְׁמוּאֵל, טֶרֶם יָדַע אֶת-יְהוָה“ שמואל עוד לא ידע את ה'.	**רש"י:** עדיין לא הכיר קול של נבואה. "טרם" פירושו "עדיין לא".
(ג, י) „דַּבֵּר, כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ“ שמואל עונה בלי לומר את שם ה', אף שעלי לימד אותו לומר "דבר ה'" (ג, ט).	**רש"י:** שמואל לא הזכיר את השם, כי חשש שמא זה קול אחר.

לתלמידים: הוסיפו שורה משלכם: בחרו פסוק מהשיעור, כתבו בטור אחד מה כתוב בו, ובטור השני מה אתם מסיקים ממנו.

🗒️ לסיום היחידה

שני כלים לחזרה ולתרגול, להדפסה:

- 📝 בוחן תרגול עם מחוון וניקוד (35 דקות, 100 נקודות, כל שאלה מתחילה בפסוקים)
- 🗂️ דף מושגים: המושגים והדמויות של היחידה במשפט אחד, כפוסטר לכיתה או ככרטיס לימוד

💡 הערות למורה

שימו לב לספירה: ה' קורא לשמואל ארבע פעמים (ג, ד; ג, ו; ג, ח; ג, י). בשלוש הראשונות שמואל קם אל עלי (בפעם הראשונה "וירץ", בשתיים הבאות "וילך"), ובפעם הרביעית הוא עונה לה'. רש"י מזהה את "הדבר" שבפסוק יא עם לקיחת הארון בידי הפלשתים; זה פירוש, והסיפור עצמו מופיע בהמשך הספר.

📝 בדף העבודה

דבר כי שמע עבדך: נבואת שמואל: 8 תרגילים, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- שמואל א פרק ג (מכון ממרא)
- רש"י על שמואל א פרק ג (ספריא)
- רד"ק על שמואל א פרק ג (ספריא)

מחוון: דבר כי שמע עבדך: נבואת שמואל

1. "יקר": נדיר. הנבואה הייתה נדירה, "אין חזון נפרץ".
2. ב. ארבע פעמים (ג, ד; ג, ו; ג, ח; ג, י).
3. כי עדיין לא הכיר קול של נבואה, וחשב שעלי קורא לו.
4. פשט: הנבואה באה לפני עלות השחר, בזמן שנרות המנורה עוד דלקו. דרש: לפני שהנהגתו של עלי הסתיימה, ה' הקים את שמואל כמנהיג.
5. הוא לא אמר את שם ה'. לפי רש"י חשש שמא זה קול אחר.
6. אוזני השומעים יצלצלו (רש"י: לשון צלצלים), כלומר הבשורה תהיה מזעזעת.
7. עלי מקבל את הדין באמונה: ה' הוא האדון והכול שלו, והוא יעשה את הטוב בעיניו.
8. מחוון לכתיבה: הקשבה לדבר ה' (2 נק'), קבלת הדין של עלי (2 נק'), האומץ של שמואל (2 נק'), שימוש בפסוק או בפרשן (2 נק'), כתיבה ברורה (2 נק').